

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2026-1-5>

С. А. Мамиченко

*ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Полтава, Україна*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4088-4659> – С. А. Мамиченко

 [luguniv.edu.ua](mailto:luginiv.edu.ua)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕДАГОГІКИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті розглядаються теоретичні засади формування та розвитку понятійно-термінологічної системи педагогіки вищої школи в умовах сучасних соціокультурних і глобалізаційних трансформацій. Актуальність дослідження зумовлена активним оновленням наукового лексикону, зростанням ролі іншомовних запозичень та необхідністю впорядкування терміносистеми педагогіки для забезпечення точності наукової комунікації.

Метою статті є з'ясування особливостей формування педагогічної терміносистеми, визначення чинників появи та функціонування іншомовних запозичень, а також аналіз структурно-семантичних зв'язків між термінами. У процесі дослідження використано методи теоретичного аналізу, узагальнення та систематизації наукових підходів до проблеми термінотворення.

У статті встановлено, що формування сучасної педагогічної термінології відбувається під впливом як внутрішньомовних (потреба номінації нових понять, мовна економія, уточнення значень), так і позамовних чинників (глобалізація, інтернаціоналізація науки, соціокультурні зміни). Особливу увагу приділено процесам запозичення, адаптації та інтеграції іншомовних термінів, зокрема англіцизмів, в українську наукову мову. Показано, що такі терміни забезпечують лаконічність, точність і стандартизацію наукового дискурсу, водночас спричиняючи появу синонімії та варіативності.

Результати дослідження свідчать, що понятійно-термінологічна система педагогіки вищої школи є динамічною, відкритою та багатовимірною структурою, яка формується на перетині національних традицій і міжнародних наукових впливів. Виявлено значущість синонімічних і антонімічних зв'язків у структуризації педагогічних понять, а також роль нормативно-правових документів у стандартизації термінології.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі чинників формування сучасної педагогічної терміносистеми, уточненні ролі іншомовних запозичень у її розвитку та обґрунтуванні структурно-семантичних особливостей взаємодії термінів у межах педагогічного дискурсу.

Ключові слова: термін, терміносистема, педагогіка вищої школи, поняття, запозичення, англіцизми, наукова мова, термінологія, освітній дискурс.

S. A. Mamychenko

State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University», Poltava, Ukraine

FEATURES OF THE FORMATION OF THE CONCEPTUAL AND TERMINOLOGICAL SYSTEM OF DOMESTIC HIGHER EDUCATION PEDAGOGY

Abstract. The article examines the theoretical foundations of the formation and development of the conceptual and terminological system of higher education pedagogy in the context of contemporary socio-cultural and globalization transformations. The relevance of the study is обусловлена the active renewal of scientific vocabulary, the growing role of foreign borrowings, and the need to systematize pedagogical terminology in order to ensure precision in scientific communication.

The aim of the article is to identify the specific features of the formation of the pedagogical terminological system, to determine the factors influencing the emergence and functioning of foreign borrowings, and to analyze

the structural and semantic relationships between terms. The research methodology is based on theoretical analysis, generalization, and systematization of scientific approaches to terminology formation.

The study establishes that the formation of modern pedagogical terminology is influenced by both internal linguistic factors (the need to name new concepts, linguistic economy, clarification of meanings) and external factors (globalization, internationalization of science, socio-cultural changes). Particular attention is paid to the processes of borrowing, adaptation, and integration of foreign terms, especially Anglicisms, into the national scientific language. It is demonstrated that such terms ensure conciseness, precision, and standardization of scientific discourse, while simultaneously contributing to synonymy and variability.

The results of the study indicate that the conceptual and terminological system of higher education pedagogy is a dynamic, open, and multidimensional structure formed at the intersection of national traditions and international scientific influences. The significance of synonymic and antonymic relationships in structuring pedagogical concepts is highlighted, as well as the role of regulatory documents in the standardization of terminology.

The scientific novelty of the study lies in a comprehensive analysis of the factors shaping the modern pedagogical terminological system, уточненні the role of foreign borrowings in its development, and substantiation of the structural and semantic features of term interaction within pedagogical discourse.

Key words: term, terminological system, higher education pedagogy, concept, borrowings, anglicisms, scientific language, terminology, educational discourse.

Постановка проблеми та її зв'язок із науковими і практичними завданнями. Розвиток понятійно-термінологічної системи є одним із ключових індикаторів становлення та еволюції будь-якої наукової галузі, зокрема педагогіки вищої школи. Узагальнюючи знання про предмет або явище в стислому вигляді, поняття забезпечує осмислення сутності предметів, явищ і видів діяльності. Це пояснюється тим, що поняття є не лише ідеалізованою та узагальненою моделлю дійсності, а й своєрідною скороченою схемою практичних інтелектуальних дій, які має здійснити дослідник для отримання наукового знання.

Поняття, як узагальнені форми наукового знання, забезпечують осмислення сутності явищ, процесів і видів діяльності, а також виступають засобом фіксації результатів пізнання. Водночас їх формування є тривалим історичним процесом, що супроводжується постійним уточненням і трансформацією змісту у зв'язку із поглибленням людством розуміння об'єктивної реальності. Кожна наукова галузь у своєму становленні проходить шлях від емпіричного накопичення фактів до формування теоретичних узагальнень, причому цей процес має індивідуальні особливості для різних сфер наукового знання. Однією з ознак переходу науки на якісно новий, теоретичний рівень є формування відносно впорядкованої та структурованої понятійної системи.

У цьому процесі поняття набувають чіткіше визначеного змісту та функціонують як складові розвиненої теоретичної системи, що відображає різноманітні аспекти й взаємозв'язки реальних об'єктів, а також коло пізнавальних завдань, які постають у процесі діяльності людини в межах відповідної наукової галузі.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними трансформаціями освітнього простору, зокрема процесами глобалізації, інтернаціоналізації науки, цифровізації освіти та зміною освітньої парадигми від знаннєвої до компетентнісної. Це спричиняє активне оновлення педагогічної термінології, появу нових понять і необхідність їх систематизації.

Проблема формування понятійно-термінологічної системи педагогіки вищої школи безпосередньо пов'язана з науковими завданнями розвитку педагогічної теорії та практичними потребами уніфікації професійної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми розвитку терміносистем та запозичень у науковій мові активно досліджували українські науковці, зокрема Л. Архипенко, І. Кочан, З. Куньч, Т. Панько, П. Селігей та ін. [1; 7; 8; 12; 15].

І. Кочан акцентує увагу на співвідношенні національного та інтернаціонального компонентів у термінології, підкреслюючи як позитивні, так і негативні наслідки інтернаціоналізації [7]. З. Куньч наголошує на проблемі надмірного використання англіцизмів, що може призводити до денационалізації наукової мови [8]. Причини запозичень ґрунтовно проаналізовані у працях Л. Архипенко [1], а також П. Селігея (виокремлює фактори точності, лаконічності та міжнародного характеру термінів) [15]. Аналогічні підходи представлено у дослідженнях Н. Босак, В. Печерської та В. Сімонка [3; 17]. Питання розвитку сучасної педагогічної термінології розглядаються також у роботах О. Степанової, яка досліджує структурно-семантичні особливості терміносистеми [19] та інших учених.

Попри значну кількість досліджень, недостатньо вивченими залишаються питання комплекс-

сного аналізу формування понятійно-термінологічної системи педагогіки вищої школи в умовах сучасних трансформацій.

Незважаючи на ґрунтовні наукові напрацювання, потребують подальшого дослідження: особливості взаємодії національного та запозиченого компонентів у педагогічній терміносистемі; проблема синонімії та варіативності термінів; механізми уніфікації та стандартизації термінології; вплив глобалізаційних процесів і цифровізації на формування нових понять; структурно-семантична організація сучасної педагогічної терміносистеми.

Метою статті є аналіз особливостей формування понятійно-термінологічної системи педагогіки вищої школи в Україні, виявлення основних тенденцій її розвитку та визначення чинників, що впливають на її структуру і функціонування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Будь-яке знання виникає та накопичується в процесі пізнавальної діяльності людини, а згодом фіксується у колективній свідомості людства завдяки мовним засобам, насамперед словам. Науковці постійно прагнуть знайти адекватні мовні форми для вираження власних ідей і результатів досліджень, оскільки знання, яке не отримало вербального оформлення, не може увійти до складу загальнолюдського наукового надбання. Таке знання залишається лише індивідуальним або груповим досвідом і зникає разом із його носіями. Саме тому кожне нове відкриття, нові методи дослідження чи встановлені факти потребують формування відповідних понять і термінів. Недаремно відомий шведський природознавець К. Лінней зазначав: «Якщо не знаєш найменувань, то втрачається й пізнання речей» [4, с. 4].

Термінологічна лексика займає вагомe місце у мовній комунікації, що зумовлено загальною тенденцією до термінологізації інформаційного простору сучасного суспільства. За спостереженнями дослідників, понад дев'яносто відсотків нових мовних одиниць, що з'являються сьогодні, становлять саме терміни [4, с. 91].

У процесі номінації нового поняття науковець стикається з необхідністю добору адекватного мовного відповідника. Це завдання є складним, оскільки кожен новий термін, введений до певної галузевої терміносистеми, повинен бути точним, доцільним і гармонійно вписуватися в існуючу систему. Перевага надається таким мовним одиницям, які мають словотвірний потенціал і можуть слугувати основою для утворення похідних форм. У випадку відсутності відповідного еквівалента в межах національної мови відбувається запозичення з інших мов. Таким чином, формування

нових термінів здійснюється або за рахунок внутрішніх ресурсів мови, або шляхом іншомовних запозичень.

Термінологія розглядається як система, що відображає певний науковий світогляд і системність понять конкретної галузі науки, закріплених у термінах у процесі розвитку наукового знання. Під поняттям «термінологія» розуміють сукупність термінів певної галузі наукового знання, які перебувають у прямому або опосередкованому зв'язку між собою через логіко-понятійні, семантичні та інші відношення. Натомість поняття «терміносистема» трактують як свідомо сформовану сукупність термінів, виявлену на основі категоризованої та концептуалізованої інформації з урахуванням логіко-понятійних, когнітивно-мовних, дискурсивних і термінологічних вимог [16].

Досить близьким за змістом до цих понять є поняття «тезаурус» (від гр. *θησαυρός* – скарб) – сукупність понять певної галузі науки, накопичених окремою людиною або науковим колективом. У системі тезаурусу будь-якої науки, зокрема й педагогіки, постійно відбуваються зміни: виникають нові поняття, поглиблюється та розширюється сфера використання наукового лексику [5, с. 327].

3. Куньч вважає, проблема використання запозичень сьогодні є особливо актуальною через значне поширення англіцизмів у мові української науки [8]. Причини запозичень можуть бути різноманітними. Зокрема, Л. Архипенко поділяє їх на дві основні групи:

1. Мовні причини, до яких належать: відсутність власного слова для позначення нового предмета, явища чи поняття; потреба уникнення непорозуміння у комунікації; необхідність розмежування близьких за змістом понять; прагнення замінити складні словосполучення одним словом; потреба спеціалізації понять у певній галузі; актуальність поняття для суспільства; тенденція до формування лексичних рядів із подібною структурою; наявність усталених термінологічних систем; а також прагнення до престижності та підвищення авторитету мовця.

2. Позамовні причини: економічні, суспільно-політичні, культурні, наукові та соціально-психологічні чинники [1].

Авторка використовує терміни «лінгвальні» та «екстралінгвальні» для позначення відповідно мовних і позамовних причин запозичень.

П. Селігей пропонує виокремлювати основні фактори проникнення запозичених слів, серед яких: міжнародний характер іншомовної термінології та орієнтація України на європейський простір і науково-технічні досягнення; прагнення до

лаконічності, коли складні вислови замінюються одним словом; точність і однозначність іншомовних слів, які уточнюють або деталізують значення; естетичні та етичні мотиви; вплив зацікавлення культурою інших народів [15].

Н. Босак та В. Печерська також поділяють причини запозичень на мовні (внутрішні) та поза-мовні (зовнішні) [3]. Вони зазначають, що мовні причини мають об'єктивний характер і зумовлені такими чинниками: необхідністю називання нових явищ за відсутності відповідних понять; потребою уточнення близьких за змістом понять; прагненням до мовної економії; бажанням надати мовленню новизни, емоційності та експресивності; потребою передати додаткові відтінки значення; необхідністю деталізації понять. До поза-мовних чинників вони відносять: розвиток економічних і культурних контактів між країнами; вплив стереотипів щодо інших культур; прагнення мовців продемонструвати освіченість; престиж іншомовної лексики; поширення знання іноземних мов; використання запозичень для осучаснення мовлення [3].

В. Сімонок підкреслює, що процес запозичення відбувається внаслідок взаємодії внутрішніх і зовнішніх чинників. Він виокремлює екстралінгвальні причини (політичні, економічні та культурні зв'язки) та інтралінгвальні причини (потреба уточнення й деталізації понять) [17]. Науковець також зазначає, що важливою причиною запозичень є престиж певної мови або народу в різних сферах – військовій, політичній, економічній, культурній чи науковій.

Ще однією причиною запозичень є розвиток семантичної системи мови-реципієнта: слова можуть зникати, але поняття залишаються, і тоді їх замінюють новими словами, часто запозиченими з інших мов [17, с.75]. Серед важливих чинників поширення іншомовної лексики також виокремлюють засоби масової інформації, які активно передають слова з однієї мови в іншу, а також білінгвів – людей, які володіють кількома мовами і сприяють закріпленню запозичень у мовленні [17]. Подібні запозичення утворюють спільний лексичний фонд у різних, не обов'язково споріднених мовах, що сприяє кращому взаєморозумінню між фахівцями, які спілкуються різними мовами. Вагомими чинниками оновлення лексичного складу української мови стали зміни в політичному устрої України та її вихід на міжнародну арену як незалежної держави. Водночас, за твердженням Д. Мазурик, визначальними причинами цього процесу є передусім внутрішні чинники, зокрема потреба позначити нове поняття або прагнення надати нову (більш виразну чи

лаконічну) назву реалії зовнішнього світу, яка вже має певне найменування [10].

Власне бачення класифікації мовних і поза-мовних чинників появи запозичень у сучасній українській літературній мові пропонує Н. Гудима. До мовних (внутрішньолінгвальних) чинників дослідниця відносить: потребу в назвах для нових предметів, явищ, процесів і понять, що входять до лексичного складу сучасної української мови; відсутність у рідній мові відповідного слова для позначення нового предмета, явища або поняття; прагнення мовців до мовної економії; необхідність розширення експресивних засобів вираження; потребу в уточненні та деталізації поняття, яке в українській мові може передаватися не одним словом, а кількома словами або словосполученням, тобто тенденцію до використання одного запозиченого слова замість розгорнутого звороту в українській мові; розмежування сфер лексико-семантичного впливу; прагнення підвищити точність певного слова, що виявляється в усуненні полісемії або омонімії в запозиченій мові.

До поза-мовних чинників авторка зараховує: розвиток соціально-економічних зв'язків; політичні контакти між державами, які істотно посилюються в умовах глобалізації; вплив способу життя інших країн; моду на використання іншомовної лексики; естетичні та етичні переконання мовців; досягнення інших країн у різних сферах суспільної та громадської діяльності; поширення культурних цінностей; багатомовність; умови функціонування сучасної української літературної мови; зміни комунікативно-прагматичного характеру; престиж романо-германських мов; сформовані уявлення пересічних громадян про Велику Британію, Америку, Німеччину, Італію, Іспанію, Францію та інші країни; уживання слів іншомовного походження з метою демонстрації освіченості або підкреслення власної неординарності [6].

С. Федорець пропонує класифікацію, яка передбачає розмежування мовних і поза-мовних причин запозичення іншомовної лексики. До поза-мовних причин вчений зараховує запозичення терміна разом із поняттям, яке вперше було сформоване в мові-джерелі; посилення інтернаціонального характеру науки, глобалізацію світового інтелектуального простору та вдосконалення професійних умінь перекладачів; а також прагнення учасників мовного контакту до взаємного пристосування і спрощення мовних систем, що сприяє активізації процесів запозичення [22].

За твердженням А. Ломовцевої, основною причиною іншомовних запозичень є суперечність між потребою точності, яку забезпечує

іншомовне слово, та прагненням до практичної лаконічності. Водночас нерідко запозичення використовуються для позначення вже відомих понять, які мають власні українські відповідники. У результаті в мові співіснують синонімічні одиниці різного походження: іншомовне слово та однокомпонентний український відповідник або іншомовне слово і багатоконпонентний описовий вираз. На думку дослідниці, поповнення словникового складу сучасної української літературної мови зумовлюється двома групами чинників: соціально-психологічними (перевага іншомовних слів як більш престижних і модних) та фактором частотності, пов'язаним із прагненням до економії мовних засобів, оскільки запозичення часто є компактнішими [9].

О. Стишов визначає низку позамовних чинників, що впливають на збагачення лексики сучасної української літературної мови, серед яких: демократизація суспільного життя, значне послаблення цензури, закріплення статусу української мови як офіційної, зміни в соціальній структурі суспільства, практичні потреби мовців у самовираженні, мовна мода та пошук нових засобів вираження [20].

Активне проникнення англіцизмів у національну мову є міжнародним явищем, зумовленим насамперед процесами глобалізації, які часто супроводжуються поширенням двомовності або багатомовності. Інформаційний і мовний вплив здійснюється через телебачення, радіо, пресу, масову культуру, Інтернет та сферу обслуговування споживчого ринку, особливо через рекламу [6].

Глобалізаційні процеси дедалі відчутніше впливають і на систему освіти. Це пов'язано з вивченням інформатики та англійської мови, а також із зростанням ролі Інтернету в освітньому процесі. Поширюється дистанційне навчання і тестування через мережу Інтернет, яке практично не має міжнародних обмежень, окрім мовного бар'єра. Глобалізація сприяє інформаційній відкритості та присутності іноземних учасників у комунікативному просторі.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки спостерігається активне розширення її понятійно-термінологічного апарату, зокрема за рахунок запозичень з англійської мови. Це зумовлено глобалізаційними процесами, інтернаціоналізацією науки та домінуванням англійської мови у світовому науковому дискурсі. Зокрема, у сучасній педагогіці активно використовується термін «бенчмаркінг» (англ. benchmarking), який трактується як метод порівняльного аналізу діяльності організацій з метою запозичення та адапта-

ції кращих практик для підвищення ефективності функціонування закладу освіти [2]. Такий підхід передбачає систематичне вивчення зовнішнього середовища та використання інноваційного досвіду інших установ.

Окрему групу становлять терміни, що прийшли в українську мову через англійську, хоча мають латинське походження. До них належить «силабус» (англ. syllabus), який визначається як структурований опис навчальної дисципліни, що включає мету, зміст, форми контролю та критерії оцінювання [13].

Франкомовні запозичення також зберігають актуальність у педагогічному дискурсі. Наприклад, «менталітет» (фр. mentalité – спосіб мислення) використовується для позначення способу мислення та системи цінностей особистості. В педагогічному дискурсі популярним є також термін «менталітет особистості», який репрезентує інтегративну модель індивідуальних особливостей, пов'язаних із мисленням, переконаннями, цінностями.

Процес засвоєння іншомовних термінів українською мовою проходить кілька етапів: запозичення, адаптацію до мовної системи та інтеграцію в наукову терміносистему. За результатами досліджень О. Степанова, сучасна терміносистема характеризується різноманітністю словотвірних моделей, серед яких виокремлюються: прості непохідні іменники (*баг, бот, мем*); похідні іменники із суфіксами або префіксами (*блогінг, мобінг, модуль*); складні іменники (*стейкхолдер, професіограма, культуровідповідність*) [19]. Наприклад, термін «баг» (англ. bug) описує дефект програмного забезпечення, а «булінг» (англ. bullying) – дії або бездіяльність, що виражаються в агресії чи насильстві в освітньому середовищі [19]. Складні запозичення, такі як «стейкхолдер» (англ. stakeholder – володар частки), означають особу чи організацію, яка має законний інтерес або вплив на діяльність освітнього закладу.

Термінологічні словосполучення у педагогіці можуть бути як двокомпонентними, так і багатоконпонентними. Серед двочленних конструкцій часто використовуються, зокрема, такі: «освітній омбудсмен» (від швед. – посадова особа, відповідальна за захист прав в освітній сфері), «академічна свобода» (англ. – самостійність учасників освітнього процесу у здійсненні викладацької, наукової та інноваційної діяльності на засадах свободи думки, творчості, поширення знань тощо), «академічна доброчесність» (англ. – система етичних норм і правил, що регулюють поведінку у сфері навчання й наукової діяльності) [19]. Так у сучасній педагогічній мові також широко вико-

ристовуються термінологічні словосполучення. Зокрема, поняття «академічна свобода» та «академічна доброчесність» визначаються у ст. 6 Закону України «Про освіту» як ключові принципи функціонування освітньої системи [14]. До трьохкомпонентних термінів можна віднести, наприклад: «культурологічний підхід до освіти», який описує методологічну основу аналізу соціальних та освітніх процесів через призму понять культури, цінностей, норм, способу життя [18, с. 43–44]; «домінантні якості особистості» – такі як емпатія, здатність до комунікації, педагогічний такт, толерантність тощо [18, с. 22].

Огляд сучасної педагогічної літератури засвідчує поширення багатокомпонентних термінів: дво-, три-, чотирисловних конструкцій. Педагогічна спрямованість таких термінів визначається або основною лексемою (напр., академічна свобода), або уточнювальними елементами (напр., педагогічна реабілітація, технологія навчання, формальна освіта), або ж поєднанням значень усіх компонентів (напр., діти з особливими освітніми потребами, заклад вищої освіти, ігрова терапія) [21, с. 101].

Як зазначає О. Степанова, переважна більшість сучасних термінів має іменникову природу, оскільки саме іменник забезпечує максимальну змістову навантаженість у процесі наукового пізнання (приклади: емпатія, ескапізм, наратив тощо). Інші частини мови, переважно прикметники, виконують функцію семантичних уточнень: наприклад, у словосполученні когнітивна гнучкість – прикметник лише деталізує зміст іменника [19].

Понятійно-термінологічна система педагогіки відзначається складною структурою та різноманітністю одиниць, між якими встановлюються різні типи лексичних зв'язків – синонімічні, антонімічні та ін.

Часто нові терміни дублюють уже існуючі за значенням, виступаючи їх синонімами або варіантами. Наприклад: індивідуальний розвиток особистості – онтогенез (грец. – індивідуальний розвиток організму) [5, с. 282]; самоосвіта – інформальна освіта (англ. *informal education* – здобуття знань поза формальною системою освіти) [5, с. 296]. У дослідженні О. Степанової зазначається, що в науковому стилі синонімія вважається небажаним явищем, оскільки термін має бути чітким, однозначним і позбавленим емоційного забарвлення. Якщо між термінами існує синонімія, то вона, як правило, має ієрархічний характер – один термін відображає загальне поняття, інший – більш вузьке [19].

Антонімія в термінології розглядається як засіб поглиблення розуміння понять. Терміни-анто-

німи, на відміну від синонімів, сприяють точному окресленню протилежних аспектів реальності. Т. Михайлова підкреслює, що в педагогічному дискурсі такі антоніми зазвичай мають форму словосполучень і виконують важливу функцію структурування знань у межах терміносистеми [11, с. 297]. Антонімічні зв'язки в педагогічній термінології відіграють важливу роль у впорядкуванні та систематизації понять, оскільки дозволяють розкрити зміст одного терміна через його протиставлення іншому. Через антонімічні пари, такі як «формальна – неформальна освіта», педагогічна термінологія не лише розширює семантичні межі окремих понять, а й формує логічні координати для їх осмислення, що є надзвичайно важливим для розбудови системи термінів у сфері вищої педагогічної освіти.

Дослідження структурно-семантичної організації педагогічної терміносистеми свідчить про її складну, гетерогенну й водночас динамічну природу. Вона постійно змінюється та збагачується новими одиницями під впливом міждисциплінарних процесів, соціальних трансформацій та змін у науковому дискурсі. У її формуванні беруть участь як мовознавці, так і фахівці з педагогіки, психології, культурології, що робить терміносистему багатовимірною та інтердисциплінарною.

Зміна освітньої парадигми: від «знань» → до «компетентностей» привнесла появу нових термінів, наприклад, «soft skills» (м'які навички), «lifelong learning» (навчання протягом життя) та ін., які поширилися в українській вищій освіті як у оригінальному англійському варіанті, так і у перекладі на українську мову. Наприклад, *learning outcomes* (результати навчання) – є основою сучасної освітньої парадигми, орієнтованої на компетентності, а не лише на передачу знань.

Отже, особливістю формування понятійно-термінологічної системи педагогіки вищої школи в Україні є поєднання національного та запозиченого компонентів. Українська педагогічна термінологія містить як традиційні поняття, сформовані в межах національної наукової школи, так і терміни латинського, грецького та англійського походження. Така багатошаровість, з одного боку, збагачує терміносистему, а з іншого – створює передумови для варіативності та неоднозначності тлумачень [12].

Окремо слід відзначити тенденцію до стандартизації та уніфікації термінології, що реалізується через нормативно-правові документи та освітні глосарії. Зокрема, ключові поняття сучасної освіти, такі як «академічна свобода» чи «академічна доброчесність», закріплені на законодавчому рівні у Закон України «Про освіту» (2017)

[14], що сприяє їх однозначному трактуванню та використанню в науковому і освітньому дискурсі.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, понятійно-термінологічна система педагогіки вищої школи в Україні є складною, динамічною та відкритою структурою, яка формується під впливом історичних традицій, міжнародних освітніх процесів, міждисциплінарних зв'язків і нормативного регулювання. Її розвиток відображає як еволюцію педагогічної науки, так і сучасні трансформації освітнього простору. Понятійно-термінологічна система педагогіки вищої школи в Україні формується під впливом комплексу чинників – історичних, мовних, соціальних та глобалізаційних.

Вона характеризується: поєднанням національних і запозичених елементів; структурною складністю; динамічністю розвитку; наявністю синонімічних і антонімічних зв'язків; тенденцією до стандартизації.

Ключовими тенденціями розвитку термінологічної системи педагогіки вищої школи є:

- посилення інтердисциплінарності, що проявляється у взаємопроникненні педагогічних, психологічних та соціокультурних понять;
- динамічний і відкритий характер терміносистеми, зумовлений постійним оновленням наукового та освітнього дискурсу;
- парадигмальний зсув від знанневої до компетентнісної моделі освіти, який супроводжується трансформацією та оновленням термінологічного апарату;
- інтенсивна інтернаціоналізація термінології через активне запозичення англійських понять;
- поєднання національних і запозичених елементів, що формує багатошаровість терміносистеми;
- зростання варіативності та неоднозначності тлумачення термінів;
- посилення процесів стандартизації та уніфікації термінології на основі нормативно-правового регулювання.

Водночас збереження балансу між інтернаціоналізацією та національною ідентичністю термінології залишається актуальною проблемою.

Перспективи подальших досліджень полягають у: розробці механізмів уніфікації педагогічної термінології; створенні сучасних галузевих тезаурусів; аналізі впливу цифровізації на розвиток терміносистеми; дослідженні міждисциплінарних зв'язків у формуванні педагогічних понять.

Список літератури:

1. Архипенко Л. М. Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації

(на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2005. 20 с.

2. Біляковська О. О. Бенчмаркінг як важливий інструмент удосконалення системи управління якістю освіти в університеті. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2021. (201), С. 10–13. DOI: <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-201-10-13>.

3. Босак Н. Ф., Печерська В. А. Причини появи запозичень-англіцизмів в українських ЗМІ. *Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах*: матеріали II Міжнар. наук. конф. (Дніпропетровськ, 14 – 15 квіт. 2005 р. / упоряд. Т. С. Пристайко. Дніпропетровськ, 2005. С. 43 – 45.

4. Васенко Л. А., Дубічинський В. В., Кримець О. М. Фахова українська мова: навч. посіб. Київ: Центр учб. л-ри, 2008. 272 с.

5. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

6. Гудима Н. В. Вплив мовних та позамовних чинників на збагачення словникового складу сучасної української літературної мови. *Актуальні проблеми слов'янської філології. Сер. Лінгвістика і літературознавство*. Бердянськ, 2010. Вип. 23. Ч. 4. С. 308–316.

7. Кочан І. М. Динаміка і кодифікація термінів з міжнародними компонентами в сучасній українській мові: монографія. Львів: Вид. центр ЛНУ імені Івані Франка, 2004. 519 с.

8. Куньч З. Й. Проблеми чужомовного впливу на українську науковотехнічну. *Термінол. вісн.* 2013. Вип. 2(1). С. 215 – 220.

9. Ломовцева А. Новітні англіцизми в українській мові і проблема лексичної варіантності. *Укр. мова*. 2003. № 1. С. 96 – 102.

10. Мазурик Д. В. Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.): дис... канд. філол. наук : 10.02.01 / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2002. 212 с.

11. Михайлова Т. Антонімічні відношення українських науково-технічних термінів як мовне явище та об'єкт лексикографії. *Українська термінологія і сучасність*: зб. наук. праць. Київ, 2003. Вип. V. С. 295–299.

12. Панько Т., Кочан І., Мацюк Г. Українське термінознавство: підручник. Львів: Світ, 1994. 216 с.

13. Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України 15 травня 2024 року № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24#Text>.

14. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.

15. Селігей П. Що нам робити із запозиченнями? *Укр. мова*. 2007. № 3. С. 3 – 17.

16. Сич Т. В. Розвиток методології дослідження проблем управління освітою в історії вітчизняної педагогічної науки (друга половина ХХ – початок

XXI століття) : дис... доктора пед. наук: 13.00.06. Старобільськ, 2020. 886 с.

17. Сімонок В. П. Мовна картина світу : взаємодія мов. Харків : Основа, 1998. 171 с.

18. Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: вид. 2-ге, доп. і перероб. / Укладач О. Антонова. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2014. 100 с.

19. Степанова О. І. Динаміка педагогічної термінології в сучасному освітньому процесі: структурно-семантичний аспект. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2020. Вип. 9(77). С. 307–310. DOI: 10.25264/2519-2558-2020-9(77)-307-310.

20. Стишов О. А. Українська лексика кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації) : монографія. Київ : Видав. центр КНЛН, 2003. 388 с.

21. Тищенко О. М. Конотативність у термінології. *Українська термінологія і сучасність*: Зб. наук. праць. Вип. IV. Київ, 2001. С. 100–103.

22. Федорець С. А. Англійські запозичення в мові сучасної української реклами : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова». Харків, 2005. 18 с.

References:

1. Archypenko, L. M. (2005). Inshomovni leksychni zapozychennia v ukrainiskii movi: etapy i stupeni adaptatsii (na materialii anhlitsyzmiv u presi kintsia XX – pochatku XXI st.) [Foreign lexical borrowings in the Ukrainian language: stages and degrees of adaptation (based on Anglicisms in the press of the late 20th – early 21st century)] (Extended abstract of candidate's thesis). Kharkiv. 20 p. [in Ukrainian].

2. Biliakovska, O. O. (2021). Benchmarking yak vazhlyvyi instrument udoskonalennia systemy upravlinnia yakistiu osvity v universyteti [Benchmarking as an important tool for improving the quality management system of education in a university]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky*, 201, 10–13. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2021-1-201-10-13> [in Ukrainian].

3. Bosak, N. F., & Pecherska, V. A. (2005). Prychyny poiavy zapozychennia-anhlitsyzmiv v ukrainiskykh ZMI [Reasons for the emergence of Anglicism borrowings in Ukrainian media]. In *Leksyko-hramatychni innovatsii v suchasnykh slovianskykh movakh*, 43–45. Dnipropetrovsk. [in Ukrainian].

4. Vasenko, L. A., Dubichynskyi, V. V., & Krymets, O. M. (2008). Fakhova ukrainska mova [Professional Ukrainian language]. Kyiv: Tsentр uchbovoi literatury. [in Ukrainian].

5. Honcharenko, S. (1997). Ukrainyskiy pedahohichniy slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian].

6. Hudyma, N. V. (2010). Vplyv movnykh ta pozamovnykh chynnykiv na zbahachennia slovnykovoho skladu suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy

[Influence of linguistic and extralinguistic factors on vocabulary enrichment]. *Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Seriya: Lihvistyka i literaturoznavstvo*, 23(4), 308–316. [in Ukrainian].

7. Kochan, I. M. (2004). Dynamika i kodyfikatsiia terminiv z mizhnarodnymy komponentamy v suchasni ukrainskii movi [Dynamics and codification of terms with international components in modern Ukrainian]. Lviv: Ivan Franko National University of Lviv. [in Ukrainian].

8. Kunch, Z. Y. (2013). Problemy chuzhomovnoho vplyvu na ukrainsku naukovu-tekhnichnu [Problems of foreign influence on Ukrainian scientific-technical language]. *Terminolohichniy visnyk*, 2(1), 215–220. [in Ukrainian].

9. Lomovtseva, A. (2003). Novitni anhlitsyzmy v ukrainiskii movi i problema leksychnoi variantnosti [Newest Anglicisms in Ukrainian and the problem of lexical variability]. *Ukrainska mova*, 1, 96–102. [in Ukrainian].

10. Mazuryk, D. V. (2002). Innovatsiini protsesy v leksytsii suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy (90-i roky XX st.) [Innovative processes in the vocabulary of modern Ukrainian literary language] (Candidate dissertation). Lviv National University. [in Ukrainian].

11. Mykhailova, T. (2003). Antonimichni vidnoshenia ukrainskykh naukovu-tekhnichnykh terminiv yak movne yavyshe ta ob'ekt leksykohrafi [Antonymic relations of Ukrainian scientific-technical terms]. In *Ukrainska terminolohiia i suchasnist*, 295–299. Kyiv. [in Ukrainian].

12. Panko, T., Kochan, I., & Matsiuk, H. (1994). *Ukrainske terminoznavstvo* [Ukrainian terminology studies]. Lviv: Svit. [in Ukrainian].

13. Ministry of Education and Science of Ukraine. (2024). Polozhennia pro akredyatsiiu osvitnikh prohram [Regulation on accreditation of educational programs]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24#Text> [in Ukrainian].

14. Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [Law of Ukraine “On Education”]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

15. Selihei, P. (2007). Shcho nam robyty iz zapozychenniamy? [What should we do with borrowings?]. *Ukrainska mova*, 3, 3–17. [in Ukrainian].

16. Sych, T. V. (2020). Rozvytok metodolohii doslidzhennia problem upravlinnia osvitoiu v istorii vitchyznianoї pedahohichnoi nauky (druha polovyna XX – pochatok XXI stolittia) [Development of methodology for studying educational management problems] (Doctoral dissertation). Starobilsk. [in Ukrainian].

17. Simonok, V. P. (1998). Mовna kartyna svitu: vziaimodiia mov [Linguistic worldview: interaction of languages]. Kharkiv: Osнова. [in Ukrainian].

18. Antonova, O. (Ed.). (2014). Slovnyk bazovykh poniat z kursu “Pedahohika” [Dictionary of basic concepts in pedagogy]. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University. [in Ukrainian].

19. Stepanova, O. I. (2020). Dynamika pedahohichnoi terminolohii v suchasnomu osvitnomu

protsezi [Dynamics of pedagogical terminology]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*, 9(77), 307–310. [https://doi.org/10.25264/2519-2558-2020-9\(77\)-307-310](https://doi.org/10.25264/2519-2558-2020-9(77)-307-310) [in Ukrainian].

20. Styshov, O. A. (2003). *Ukrainska leksyka kintsia XX st.* [Ukrainian vocabulary of the late 20th century]. Kyiv: KNLU Publishing Center. [in Ukrainian].

21. Tyshchenko, O. M. (2001). *Konotatyvnist u terminolohii* [Connotativity in terminology]. *In Ukrainska terminolohiia i suchasnist*, 100–103. Kyiv. [in Ukrainian].

22. Fedorets, S. A. (2005). *Anhliiski zapozychenia v movi suchasnoi ukrainskoi reklamy* [English borrowings in modern Ukrainian advertising] (Extended abstract of candidate's thesis). Kharkiv. [in Ukrainian].

© С. А. Мамиченко

Оглядова стаття

Дата першого надходження статті до видання: 13.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026